

Andrej Rosina in Alenka Šelih

IGOR ROSINA – V OČEH OTROK

Življenje

Pisati o očetu prispevek, ki bo namenjen (strokovni) javnosti, je prav zapletena in zahtevna stvar. Ko sva prevzela to nalogo, si nisva predstavljala, da bo zelo težko najprej razmisliti o tem, kaj napisati, nato pa sestri za računalnik in to tudi narediti.

Zato naj najprej navedeva nekaj suhih biografskih podatkov, ki jih bova skušala dopolniti z nekaterimi osebnejšimi. Najin oče, Igor Rosina, se je rodil kot drugi otrok dr. Frana Rosine in njegove žene Karoline (Linčke, rojene Robič) sedmega oktobra 1900 v Ljutomeru, kjer je imel njegov oče tedaj odvetniško pisarno. Njegova starejša sestra je bila Milovana (Vana), poročena Sterger. Ker je oče Fran svojo pisarno kmalu preselil v Maribor, sta se mlajša sestra in brat, Tanja in Fedor, rodila leta 1902 in 1904 v tem mestu. Vedno sva imela vtis, da so že imena otrok kazala na to, da je bil najin ded – verjetno pa tudi njegova žena, saj je izhajala iz zavedne slovenske družine iz Limbuša – velik panslavist.

V Mariboru je družina živela na današnji Partizanski cesti št. 16 v hiši, ki sta jo zakonca kupila – tudi s posojilom –, preden se je družina priselila v mesto.

Mama Karolina je že kot mlado dekle bolehalo za tuberkulozo; štirje porodi v kratkem obdobju so jo gotovo še dodatno izčrpali in tako je leta 1906 v starosti 28 let umrla. Dr. Fran Rosina je pomoč pri vzgoji otrok in pri vodenju gospo-

dinjstva najprej poiskal pri svojih sorodnikih: nekaj let po ženini smrti je v hiši gospodinjala sorodnica, njegova sestra Urša, kasnejša uršulinka mati Bernarda. Kasneje – točnega datuma ne vemo, ker so vsi družinski dokumenti izginili med drugo svetovno vojno – se je poročil z gospodično Marijo Ripšl. Marija Ripšl je bila doma iz Šentjurja pri Celju in je bila svakinja Petra Majdiča, dolgoletnega prijatelja dr. Frana Rosine. V času, ko je bil Fran Rosina pripravnik v Celju (približno v letih 1885–1890), se je spoprijateljil z Dragotinom Hribarjem, ki je imel takrat tam tiskarno, kasneje pa je postal pomemben industrialec v Ljubljani, in tudi s Petrom Majdičem, ki si je tedaj prav tako začel ustvarjati gospodarske temelje svoje kasnejše dejavnosti. Bil je lastnik mlina v Celju, tovarne odev v Škofji vasi, več nepremičnin v Savinjski dolini in na Gorenjskem, solastnik tovarne Induplati v Jaršah. Marija Ripšl je živela z družino Majdič in je bila vzgojiteljica njihovih petih hčera. Kot žena dr. Rosine je izkazovala veliko skrb za odraščajoče otroke in mnogo poguma, ko so dr. Rosino avstrijske oblasti junija 1914 zaprle, prav tako pa tudi med prvo svetovno vojno in med mariborskimi dogodki ob njenem koncu.

Otroci Milovana, Igor, Tanja in Fedor so v Mariboru obiskovali osnovno šolo, najin oče pa nato tudi klasično gimnazijo, kjer je maturiral leta 1918. V tem letu bi ga lahko doletela tudi mobilizacija, kar pa se ni zgodilo, ker ni bil spoznan za sposobnega za vojsko. Kot osmošolec je skupaj s sošolci, kasneje uglednimi profesorji Antonom Slodnjakom, Vladimirjem Kraljem in Ljudevitom Merčunom, uspešno organiziral dijaški štrajk v podporo generalu Maistru.

Otroci dr. Franja Rosine. Z leve: Fedor (1904–1922), Tanja (1902–1928), Igor (1900–1969), Vana (1899–1993)
(Družinski arhiv Andreja Rosine)

Po maturi je dve leti prebil na Karlovi univerzi v Pragi, kjer je najprej obiskoval predavanja na absolventskem tečaju – zdi se, da je to bila neke vrste priprava na univerzitetni študij –, nato pa se je vpisal na Pravno fakulteto Karlove univerze, leta 1921 pa na Pravno fakulteto pravkar ustanovljene Univerze v Ljubljani. Študij je leta 1925 zaključil z doktoratom, ki ga je pridobil na podlagi opravljenih strogih izpitov – rigorozov, kar je bil tedaj običajen zaključek pravnega študija.

Maturantje na klasični gimnaziji v Mariboru v šolskem letu 1918/1919. Na sredi sedi direktor dr. Josip Tominšek, točno za njim v prvi vrsti, šesti od leve, stoji Igor Rosina. (Družinski arhiv Andreja Rosine)

V času študija sta očeta doleteli še dve hudi izgubi. Leta 1922 je, star osemnajst let, zaradi tuberkuloze umrl njegov mlajši brat Fedor, dve leti kasneje pa je umrl njegov oče dr. Fran Rosina. A vrsta smrti v družini s tem še ni bila zaključena. Leta 1928 je, stara 22 let, zaradi tuberkuloze umrla tudi njegova mlajša sestra Tanja. Ti dogodki so nedvomno močno vplivali na očeta, ki je pri 26 letih ostal sam s svojo sestro Vano, s katero sta imela zelo pristrčne in tople odnose.

Po diplomi je opravljal delo odvetniškega in sodniškega pripravnika, leta 1929 je opravil državni odvetniški izpit. V tem času je spoznal svojo bodočo soprogo Tončko (Čočo) Mirnik, bančno uradnico, ki je bila doma iz Celja in je bila zaposlena v Mariboru. Družina Mirnik je sodila med zavedne slovenske družine v Celju. V družini je bilo pet otrok – štiri hčere in sin. Člani družine so sodelovali v številnih dejavnostih slovenskih društev, zlasti pri gledaliških pred-

stavah. Tončkin oče je bil poštni uslužbenec, po koncu prve svetovne vojne pa je bil imenovan za ravnatelja celjske pošte.

Igor Rosina in Tončka Mirnik sta se poročila oktobra 1930 v Ljubljani, v cerkvi v Trnovem, kjer je obred opravil Fran S. Finžgar. Po vsej verjetnosti je k temu pripomoglo prijateljstvo med člani družin Rosina in Hribar, pri kateri je oče spoznal tudi Izidorja Cankarja – ta se je prav v tem času poročil z Ano (Ničo) Hribar. Mladoporočenca sta obnovila hišo na Partizanski in se kmalu preselila tja – pred letom 1937, ko se je rodil najin mlajši brat Aleš. V pritličju je oče odprl odvetniško pisarno, v prvem nadstropju pa je bilo udobno štiriinpol sobno stanovanje z velikim vrtom v smeri proti Dravi. V zakonu smo se rodili otroci Andrej (decembra 1931), Alenka (oktobra 1933) in Aleš (maja 1937). Po poroki se mama ni več zaposlila, kar je bilo v družinah, podobnih naši, v navadi. V nekaj letih se je družina povečala za tri otroke, ki se jim je posvečala.

Zakon najinih staršev je bil – kolikor lahko sodiva – zelo skladen. Mama je bila v središču družinskega dogajanja in je imela izredno razumevanje za očeta, ki se je težje prilagajal spremembam in okoliščinam. Iz ohranjene korespondence med njima iz časa, ko je bil oče med vojno v zaporu, veje njuno izredno medsebojno spoštovanje; kljub cenzuri, ki so ji bila pisma podvržena, kažejo pisma iskreno in zrelo ljubezen, veliko skrb za življenje vsakega od družinskih članov. V družini nisva bila nikoli priča resnega prepira, da o kakšni krizi sploh ne govoriva.

Oče je odvetniško pisarno, ki jo je odprl leta 1929 v svoji hiši na Partizanski cesti, vodil vse do aprila 1941. Pred začetkom vojne v nekdanji Jugoslaviji je bil mobiliziran; kapitulacijo je – po lastnem pripovedovanju – dočakal v Karlovcu, kjer so mu znanci podarili civilno obleko, da se je »preoblekel« in odšel v Ljubljano. V Maribor se ni vrnil, ker je vedel, da se nahaja na spisku Kulturbunda »Deutsch feindliche Personen«, torej oseb, ki bi jih naj Gestapo aretiral v 48 urah po zasedbi Maribora.

Mama in trije otroci smo ostali v Mariboru; po nemirih v Beogradu 27. marca 1941 smo odšli v Hrastje pri Limbušu, kjer je oče dve leti prej po svoji babici podedoval vinogradniško posestvo. Po prihodu nacistov v Maribor je bila naša hiša na Partizanski cesti takoj zaplenjena, odvetniško pisarno pa je likvidiral nemški odvetnik dr. Edvard Kupnik. Očitno sta bila mama in oče na nek način v stiku, saj je mama takoj po začetku okupacije zaprosila za izselitev v Ljubljano (tedaj del Kraljevine Italije). Dr. Kupnik ji je pri tem pomagal in tako smo bežali iz Maribora, še preden so nacisti začeli izseljevati slovenske prebivalce Maribora in Štajerske.

V Ljubljani smo našli zatočišče pri družini Petra Hribarja, enega izmed otrok Dragotina Hribarja. Stanoval je v lepem stanovanju na Gradišču in bil lastnik

tovarne pletenin (kasnejša Pletenina). V stanovanju nam je odstopil sobo za goste. Oče je na Odvetniški zbornici v Ljubljani izvedel, da bi bilo prosto mesto odvetnika v Ribnici, Kočevju ali pa v Metliki; za odvetnike je tedaj namreč veljalo pravilo *numerus clausus* – torej omejeno število odvetnikov, ki ga je določala odvetniška zbornica. Starša sta se odločila za Metliko in tako je vsa družina – po koncu šolskega leta 1940/41, v katerem je Andrej v Ljubljani zaključil tretji razred, Alenka pa prvega – odšla v Metliko.

V Metliki je oče odprl odvetniško pisarno, kar je omogočilo preživetje. Pogosto je bil honorar nakazan v naturalijah – hrani, drveh in podobno. A to je trajalo le kratek čas – v začetku februarja 1942 so okupatorji očeta zaprli. Najprej je bil zaprt v lokalnem zaporu v Metliki, od koder so ga prepeljali v ljubljanske zapore, od tam v zapore v Padovi. Konec maja 1943 so ga poslali v t. i. »prosto konfinacijo« v kraj Esine v severni Italiji (Provincia di Brescia). Ta ukrep je pomenil, da je bival v penzionu v kraju Esine; zjutraj in zvečer se je moral javljati na karabinjerski postaji in kraja ni smel zapustiti. Stroške svojega bivanja je moral kriti sam – kar je bilo mogoče le tako, da je prejemal sredstva od doma. Konec junija 1943, po padcu Mussolinija, so ga izpustili, tako da se je lahko vrnil v Metliko.

Po odpustu iz konfinacije je zaradi zdravljenja enkrat mesečno potoval v Ljubljano, kjer se je znašel tudi v začetku septembra ob kapitulaciji Italije. Ker je oče vedel, da je bil v Italiji zaprt na zahtevo Nemcev, ga je zelo skrbelo, da ne bi prišel pod njihovo okupacijsko cono. Iz Ljubljane je zato odpotoval v Metliko – z njim je bila takrat tudi hčerka Alenka. Ker je bilo povsem nejasno, kaj se dogaja v Beli Krajini, se je oče odločil, da jo pusti pri dobrih prijateljih – beguncih iz Maribora, sam pa je, skupaj z dr. Mirkom Črničem mlajšim, zdravnikom iz Maribora, ki je bil tudi begunec, peš odšel preko Gorjancev v Metliko. Srečno sta prišla v Metliko, ki so jo zasedle partizanske enote; hčerka Alenka se je vrnila iz Novega mesta nekaj dni kasneje (s prevoznikom, ki je odšel po porodnico, ki je nekaj dni pred tem rodila v novomeški bolnišnici).

Oče je bil nato mobiliziran v partizanske enote in je prve mesece služil v Metliki – stražil je na cerkvenem zvoniku in opazoval, ali se morda približujejo okupatorjeva letala. V jesenski nemški ofenzivi novembra 1943 je bil med umikom iz Metlike v Žumberak ranjen v nogo in glavo. Nato je delal na Okrajnem izvršilnem odboru Vinica - Stari trg, potem pa je bil avgusta 1944 dodeljen Komisiji za ugotavljanje vojnih zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, ki je delovala pri Slovenskem narodnoosvobodilnem svetu. Odtlej je bil zopet odsoten zdoma, saj je Komisija delala v Rogu, lokacije pa domači nismo poznali.

Na Komisiji je delal kot pravnik, ki je zbiral podatke za Štajersko; oktobra 1944 je bil imenovan za člana oddelka te komisije za to pokrajino in nato takoj

poslan tja, kjer se je pridružil dr. Štoru, referentu in članu štajerske podružnice Komisije. Pot iz Bele krajine na Štajersko je bila zapletena in varnostno zelo zahtevna. Makso Šnuderl je v svojih spominih zabeležil, da je bila skupina dobro varovana, ker naj bi bila v njej tudi Herta Haas, Mariborčanka, ki je bila Titova žena in ki je potovala s skupino.

Na Štajerskem je bil oče vso zimo 1944/45; v glavnem se je zadrževal na področju zgornje Savinjske doline, ki je bila vsaj nekaj časa deloma osvobojena in pod nadzorom partizanskih enot. Spominjava pa se, da je oče po vrnitvi povedal, da je med nemško ofenzivo decembra 1944 in januarja 1945 mesec dni preživel v bunkerju pod zemljo, kjer so nad njim ves čas bivale nemške vojaške enote.

V tem času doma seveda nismo imeli nobenih novic od očeta. Zato je bilo naše veselje, ko se je v začetku februarja 1945 vrnil v Metliko, zelo veliko. Bil je izmučen, a zdrav – čeprav je moral nekaj dni preživeti v karanteni, da se je znebil uši in nekaterih drugih spremljevalcev takega življenja. Po kratkem bivanju doma se je vrnil na delo v Komisijo.

Prav v tem času, za veliko noč 1945, so v Metliko partizani pripeljali večjo skupino ameriških in kanadskih pilotov, ki so se s skokom s padalom rešili iz poškodovanih letal in so jih partizani pripeljali na osvobojeno ozemlje s Primorske, Gorenjske in Štajerske. Ker je bila velika noč, je partizanski poveljnik odredil, naj posamezniki povabijo pilote domov na velikonočni zajtrk. Oče je bil edini, ki je znal nekoliko angleško – angleščine se je učil v zaporu –, in je odšel v stavbo, kjer so bili zbrani, ter pomagal pri prevajanju. Domov je pripeljal tri ali štiri pilote in dva angleška ujetnika, ki so jih partizani osvobodili v Dravski dolini, kjer so delali na popravilu železnice. Prosil jih je, ali bi bili pripravljene oddati pismo za jugoslovanskega veleposlanika v Kanadi dr. Izidorja Cankarja, ki je bil njegov prijatelj, ko (če?) se bodo vrnili v domovino. To nalogo so sprejeli – in po koncu vojne je Izidor Cankar očetu povedal, da je bilo to pismo prvo, ki ga je prejel z osvobojenega ozemlja.

Ob koncu vojne, maja 1945, je bil oče član ene od prvih enot slovenskih partizanov, ki so prišle v Maribor. Tu je za kratek čas postal vodja oddelka Komisije za Štajersko. Po mnenju Viktorja Avblja decembra 1945 je bil politično nezanesljiv in zato je bil z ukinitvijo štajerske podružnice Komisije »reduciran«. Kot navaja Jerca Vodusek Starič (v delu *Prevzem oblasti*), zato, ker se ni strinjal z ukrepi proti pripadnikom mariborskih Nemcev. Zato je 7. marca 1946 ponovno odprl odvetniško pisarno. 31. marca 1947 mu je bilo izvrševanje odvetniškega poklica prepovedano z odločbo Komisije za presojo pravice za opravljanje odvetništva pri vladi LR Slovenije zaradi tega, ker je z »načinom izvrševanja odvetništva po osvoboditvi pa vse do danes dokazal, da razume svoj sedanji poklic na najbolj protiljudski način«.

V času, ko se je zaposlil pri Konstruktorju, se je začel strokovno ukvarjati s pravnimi problemi s področja civilnega prava in je začel redno objavljati v strokovnem tisku, predvsem v reviji *Pravnik*, v *Gospodarskem vestniku* in *Našem gospodarstvu*. Skupno je objavil okoli 90 člankov.

Medtem je leta 1953 zaprosil za vpis v imenik odvetnikov. Izvršilni odbor Odvetniške zbornice je vpis soglasno podprl, vendar je tedaj Ministrstvo za pravosodje, ki je bilo pristojno, da da svojo privolitev, to odklonilo. Leta 1960 je oče ponovno zaprosil za ta vpis in ga tokrat tudi dosegel. Od leta 1960 do svoje smrti leta 1969 je opravljal poklic odvetnika. Teh zadnjih devet let je bil v svojem poklicu zelo zadovoljen.

Oče je umrl 25. septembra 1969 v Mariboru za posledicami pljučne embolije, do katere je prišlo po kirurškem posegu za odpravo gnojnih tvorov na vratu (furunkuloza); bolezn, ki jo je oče dobil v zaporu med drugo svetovno vojno in je ni bilo mogoče ozdraviti.

Osebnost

Najin oče je bil – kakor sva ga doživljala midva – dokaj zapletena osebnost. Na splošno je veljal za zelo zaprtega in morda tudi nedostopnega. A zdi se, da je bil to le način varovanja zasebnosti, saj so ljudje, ki so ga bolje poznali, menili, da je bil razumevajoč, občutljiv za socialne krivice, pripravljen pomagati sočloveku v stiski. Tako se spominjava, da je kot pravnik pomagal ljudem, ki so imeli pravne probleme – ženi pisatelja Ludvika Mrzela, s katero sta bila oba zaposlena pri podjetju Konstruktor, je večkrat sestavljal prošnje za njegov odpust iz zapora. S pravnimi nasveti je pomagal tudi nekaterim svojim prijateljem in znancem.

Tudi to, da sta imela najina starša precej širok krog znancev in prijateljev, kaže na to, da je bil – v pogojih, kakršni so pač v tistem času obstajali – človek, s katerim so se ljudje radi družili. Pogosto je odhajal v kavarno Astoria na šah in kasneje v restavracijo hotela Orel. Tam so mu družbo delali mariborski intelektualci – med drugimi odvetnika dr. Bergoč in dr. Boštjančič, ing. Jelenc, zobozdravnik dr. Leo Kac, uslužbenec v mariborski tiskarni Lojze Strašnik, ravnatelj Pokrajinskega muzeja dr. Franjo Baš in kasneje prof. Bogo Teply in drugi.

Po letu 1945 pa se ni udeležil nobene javne prireditve – ni hotel obiskovati gledališča niti koncertov, da o kakšni drugi prireditvi niti ne govorimo.

Oče je vse svoje življenje gojil zelo prijateljske in pristrčne stike s svojo sestro – edino ožjo sorodnico Vano Sterger.

Na našem domu so se oglašali tudi znanci in prijatelji staršev od drugod. Tako se spominjava, da je v prvih letih po koncu vojne k nam vsak mesec prihajala žena Zorana Hribarja, obsojenega na Nagodetovem procesu, s svojimi otro-

ki. Liza Hribar, kiparka, je prihajala na obisk k svojemu možu, ki je prestajal zaporno kazen v mariborskem zaporu, in je pri nas prenočila. Na našem domu, ki je bil sicer zelo skromen, tako kot je bilo pač skromno življenje po vojnem uničenju, so se večkrat oglasili tudi očetovi ali mamini prijatelji iz Celja, Ljubljane ali od drugod – večkrat so bili naši gostje prof. France Avčín, ki sta ga starša spoznala med vojno v Beli krajini, dr. Lojze Ude, pravnik in zgodovinar, ki je prav v času med 1950 in 1960 pripravljaval prvo obsežnejšo raziskavo o dogajanju v Mariboru ob koncu prve svetovne vojne in o vlogi generala Maistra in Maistrovih borcev, župnik iz Cirkulan Jože Krošelj, ki je bil kot mlad kaplan učitelj verouka najini mami, med vojno pa sta bila z očetom skupaj zaprta v zaporu v Ljubljani.

Res pa je seveda tudi, da so se nekatere prijateljske vezi v času po drugi svetovni vojni povsem pretrgale.

Kot starš je bil oče strog in zahteven, imel pa je tudi precej razumevanja za nas mlade. Pričakoval je, da bomo svoje šolske obveznosti redno izpolnjevali – in s tem res ni bilo posebnih težav. Vsak dan smo se doma srečali šele po kosilu, okrog druge ure – na skupni kavi. Starša sta nam otrokom dokaj zgodaj dovolila piti turško kavo – ta obred pa je bil hkrati tudi srečanje vse družine, kjer smo si izmenjali novice in se dogovorili o tem, kaj bomo delali popoldne. Na te opoldanske pogovore hraniva še danes prijetne spomine. Oče ni prav pogosto česa prepovedoval, a ko je bilo prepovedano, smo vedeli, da je prepoved resna in trdna. Spominjava se, da je enemu od naju, ko smo še v tedanji nižji gimnaziji »na črno« brali neko knjigo, ki naj ne bi bila primerna za nas, rekel, da ne more prepovedati branja knjige, a da misli, da obstajajo knjige, ki so primerne ali neprimerne za določeno starost. Po njegovem mnenju, je rekel, knjiga, za katero je šlo – če naju spomin ne vara, je šlo za Boccacciovega *Dekameron* – pač še ni primerna za nas. S tem je seveda bistveno zmanjšal zanimanje za knjigo.

Oče je bil zelo redkobeseden glede tega, kako je preživel vojno. Le tu in tam je pripovedoval o kakšnem dogodku bodisi v zaporu bodisi v času partizanstva. Bil je zelo kritičen do političnega razvoja po koncu druge svetovne vojne, odpor sam pa je vselej visoko cenil. Spominjava se, kako je ob neki priložnosti rekel: »Poglejte, ta zadnja natararica je ponosna na svoje delo in nima v sebi nič servilnega.« Češ, narodnoosvobodilni odpor je spremenil značaj slovenskega človeka.

Zadnjih devet let življenja, ki jih je preživel kot odvetnik, je bil zadovoljen in spravljen sam s seboj in s svetom. Veselil se je, da smo vsi trije otroci diplomirali in bili – kot je rekel – preskrbljeni. V veliko veselje so mu bili vnuki.

